

Active Measures

The Secret History of Disinformation and Political Warfare

Door Thomas Rid

New York (Farrar, Straus and Giroux) 2020

528 blz.

ISBN 9780374718657

€ 26,-

Na de presidentsverkiezingen in de Verenigde Staten van 2016 zijn er meerdere onderzoeken geweest naar buitenlandse beïnvloeding, primair vanuit Rusland. Op 30 maart 2017 verschijnt ook Thomas Rid als deskundige voor de Select Committee on Intelligence van de Amerikaanse Senaat om te spreken over desinformatie en Russische beïnvloedingsoperaties, niet zozeer om bewijs te leveren, maar om een analyse te geven van de concepten van Russische beïnvloeding.¹ De poging om de Amerikaanse verkiezingen te beïnvloeden was geen incident. Rusland, en voorheen de Sovjet-Unie, is met beïnvloedingsoperaties en *active measures* al decennia bezig om de fundamenteën van de liberale democratische orde te ondermijnen. En hoewel Rid zich richt op de activiteiten van Rusland, voormalig Oost-Duitsland en Tsjechoslowakije, geeft hij aan dat ook de VS, met name de CIA, soortgelijke operaties uitvoert.

Desinformatiecampagnes

Active measures zijn activiteiten om desinformatiecampagnes uit te voeren. Rid geeft in zijn boek geen duidelijke omschrijving van active

measures of van het verschil tussen active measures en desinformatie, maar hij geeft wel aan dat active measures weloverwogen acties zijn en de inhoud van die activiteit bevat altijd een element van desinformatie. Denk daarbij aan het vervalsen van informatie, of informatie op een bepaalde manier presenteren door te veel data te geven of elementen weg te laten of anders te verwoorden. De active measures zijn wellicht terug te voeren tot een pamflet van Lenin uit 1902 over hoe massa's te mobiliseren zijn, waarbij de active measures – met een knipoog naar Von Clausewitz' 'oorlog als voortzetting van politiek met andere middelen' – een voortzetting van oorlog met andere middelen zouden zijn. Een active measure is daarmee een instrument om een specifiek (politiek) doel te bereiken, en zeker geen 'leugentje om bestwil'.

Om de hedendaagse Russische beïnvloedingsoperaties te begrijpen en er tegen te ageren is er volgens Rid maar één vaccin: teruggrijpen naar het verleden en analyseren hoe technologische en culturele ontwikkelingen de active measures hebben gevormd.

Rid beschrijft de ontwikkeling van active measures en desinformatie door de jaren heen. In de eerste periode van het Interbellum tot aan het einde van de Tweede Wereldoorlog kenmerken de activiteiten zich door klassieke misleiding, vervalsingen van documenten en soms door journalisten – gebrand op een *scoop* – voor het karretje te spannen. Desinformatie is in deze fase nog het wapen van de armen en de zwakken, die daarmee grote en machtige vijanden op asymmetrische wijze kunnen aanvallen. Na de Tweede Wereldoorlog professionaliseerde desinformatie, niet in de laatste plaats omdat twee grote machtsblokken, Amerika en Rusland, nu tegenover elkaar kwamen te staan met ieder een eigen ideologie. In Amerika, met de CIA voorop, ontwikkelde zich het fenomeen van *political warfare*, waarbij de opponenten worden beïnvloed met een combinatie van onthullingen van oprechte waarheden, misleidingen door vervalsingen, of het subversief ondermijnen van de perceptie. Rusland en zijn satellietstaten hadden het over 'desinformatie'. Maar ondanks de andere naam was het doel in beide gevallen het versterken van bestaande spanningen en tegenstellingen in het politieke bestel van de opponent, gebruikmakend van waarheden en onwaarheden, of beter nog, een desoriënterende mix van beide.

Vanaf midden jaren 70 van de vorige eeuw tot de val van de Berlijnse Muur in 1989 begint Rusland dominant te worden, niet in de laatste plaats omdat Amerika ervan uit gaat dat de actieve beïnvloeding na de bouw van de Berlijnse Muur plaatsmaakt voor andersoortige wedkampen – de nucleaire afschrikking. Hoewel de desinformatie in

¹ Thomas Rid, 'Disinformation: A Primer in Russian Active Measures and Influence Campaigns' (Washington, D.C., Select Committee on Intelligence United States Senate, 2017).

beide machtsblokken wordt ingebed in bureaucratische structuren en onderdeel gaat uitmaken van een van de instrumenten van macht, is de Russische beïnvloeding veel actiever. Rid beschrijft gedetailleerd hoe Rusland de vredesbeweging in het Westen heeft aangewakkerd om te voorkomen dat er Amerikaanse kernwapens in West-Europa worden geplaatst en licht ook toe hoe de ontdekking van aids wordt gebruikt om bestaande maatschappelijke tegenstellingen en sentimenten (tegen homoseksuelen, drugsverslaafden en immigranten) te verscherpen. De Russische active measures draaien op volle toeren, tot de val van de Berlijnse Muur.

In de jaren 90 lijkt Rusland richting een democratische samenleving te transformeren, waarbij de desinformatiecampagnes aan beide zijden op een laag pitje staan. Maar niet lang. Met de opkomst van Vladimir Poetin wordt desinformatie langzaam herontdekt, gerevitaliseerd en zelfs geïnnoveerd als gevolg van nieuwe digitale technologie, met name internet en later de sociale media. Het inbreken op computersystemen (hack) en vervolgens verspreiden van informatie die eigenlijk geheim had moeten blijven (leak) wordt tot kunst verheven. Het internet lijkt bij uitstek geschikt voor active measures en desinformatiecampagnes. Maar cyberspace

en het internet maken het ook mogelijk dat iedereen zich mengt in de arena van desinformatie, van het Yemen Cyber Army dat Saudi-Arabië hackt tot aan actieve socialemedia-gebruikers die onbedoeld active measures versterken. De active measures zijn daardoor veel minder te controleren en te sturen. Ze worden daardoor *more active* en *less measures*.

Duivels dilemma

Rid destilleert een aantal conclusies uit zijn historische overzicht. Ten eerste: na de bouw van de Berlijnse Muur in 1961 zijn de Amerikaanse activiteiten op het terrein van desinformatie afgenomen, terwijl de Sovjet-Russische zich juist verder bleven ontwikkelen. Daardoor is een parallax tussen beide ontstaan, temeer doordat in de jaren 70, onder invloed van het postmodernisme, de objectieve waarheid deels onderuit is gehaald door te stellen dat de waarheid een construct is, gebaseerd op een ideologie en niet op een analyse. Een ontwikkeling waarvan de Russische active measures gebruik lijken te maken, maar de Amerikaanse minder. Dit komt tevens doordat westerse democratieën kennis en daarmee 'de waarheid' boven gevoelens stellen, bewijs boven emotie en observaties boven opinies. Active measures zijn effectief, niet wanneer zij 'waar' zijn, maar wanneer ze de gevoelens van de

bevolking weergeven. Dat desinformatiecampagnes het hart van onze democratieën raken is dan ook Rids tweede conclusie. Desinformatieoperaties ondergraven de autoriteit van bewijsvoering, een gat dat wordt opgevuld door emoties en opinies, met als gevolg dat de waarheid bijna niet meer van de leugen te onderscheiden is. Gevolg is wel dat een desinformatiecampagne tevens zichzelf kan ondergraven. En de digitale revolutie, tot slot, heeft desinformatie fundamenteel veranderd.

Active Measures van Thomas Rid is een *must-read* voor iedereen die geïnteresseerd is in hedendaagse beïnvloedingsoperaties en desinformatie, ongeacht vanuit welk land. Rid geeft veel inzicht hoe beïnvloedingsoperaties werken en hoe de kwetsbaarheden in een samenleving of bij groepen in die samenleving kunnen worden uitgebuit. Hij presenteert zijn kennis met vele cases, die hij soms als een anekdote vertelt, waardoor het boek goed leesbaar is. De vraag is echter wel of Rids vaccin gaat werken: hij interpreteert de active measures als een poging om liberale democratieën te ondermijnen. Maar acties om dat tegen te gaan druisen ook in tegen de fundamenten van het democratische systeem. Een duivels dilemma! ■

Kol mr. drs. B.M.J. Pijpers, FMW/NLDA

Schrijft u een gastcolumn in de *Militaire Spectator*?

De redactie van de *Militaire Spectator* biedt lezers de mogelijkheid een gastcolumn te schrijven van maximaal duizend woorden. Het thema is vrij, maar moet passen in de formule van het tijdschrift. Een gastcolumn bevat een relevante boodschap voor de lezers, een gefundeerde eigen mening en juiste en verifieerbare feiten in een logisch opgebouwd betoog. U kunt uw gastcolumn sturen naar de bureauredactie (zie colofon) of aanbieden via de website. De redactie wacht uw bijdrage met belangstelling af.

De hoofdredacteur

